

Assar Lindbecks betydelse för svensk nationalekonomi och samhällsdebatt kan inte överskattas

Assar Lindbeck avled den 28 augusti vid 90 års ålder, till stor sorg och saknad för oss kollegor i svensk nationalekonomi, liksom för många andra i svenskt samhällsliv.

Assars karriär som forskare och ledande intellektuell spänner över en period på nästan 70 år. Bibliografin i Assars memoarer *Ekonomi är att välja* från 2012 fyller 21 tättskrivna sidor och han gjorde otaliga insatser som expert och rådgivare till regeringar och internationella organisationer, inklusive ledande roller i viktiga utredningar som McCracken-kommissionen och Bjurledelegationen på 1970-talet och Lindbeck-kommissionen på 1990-talet.

Men Assars betydelse för svensk akademisk nationalekonomi sträcker sig långt utöver vad som kan utläsas ur hans cv. Det finns inte någon akademiskt verksam nationalekonom i efterkrigstidens Sverige som är i närheten av Assars betydelse för att bygga upp svensk nationalekonomisk forskning till den starka ställning den har i dag. I slutet av 1950-talet tillbringade Assar två år i USA, vid Yale och University of Michigan samt en sommar vid Federal Reserve i Washington, och fick då erfarenhet av organiserad doktorandutbildning i form av kursbunden undervisning vid forskningsfronten.

Vid hemkomsten bestämde han sig för att starta ett liknande utbildningsprogram i Stockholm. Till en början var han den ende som gav sådana kurser och när lärare saknades åtog han sig t o m att ge kurser på områden han egentligen inte behärskade. Han gjorde detta samtidigt som han själv var doktorand och till en stor personlig kostnad, eftersom engagemanget innebar att disputationen försenades med ett par år.

Efter hand tillkom andra, inte minst Kalle Jungenfelt på Handelshögskolan i Stockholm, som bidrog till att vidareutveckla doktorandutbildningen i nationalekonomi i Stockholm till att så småningom bli en av Europas bästa. Formatet kom också gradvis att kopieras av de nationalekonomiska institutionerna på andra svenska universitet. Detta innebar att systematiska forskarutbildningar byggdes upp på många platser i Sverige långt tidigare än nästan alla europeiska länder. Assar och Institutet för internationell ekonomi gick också före genom att betona vikten av att redan i avhandlingen avgränsa och paketera den egna forskningen med sikte på publicering i internationella vetenskapliga tidskrifter.

Att svensk nationalekonomi i dag står sig så väl i den globala konkurrensen har vi i hög grad Assar att tacka för. Enligt *RePEc* är Sverige topp tre i Europa när hänsyn tas till folkmängden och i två procent av topp fem-artiklarna på 2000-talet har minst en av författarna varit verksam i Sverige (Henrekson och Nielsen 2020).

Assar spelade en viktig roll vid tillkomsten av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne ("Ekonomipriset") genom att bereda vägen för riksbankschefen Per Åsbrinks förfrågan om idén var realiserbar. Priset har delats ut sedan 1969 och Assar blev ledamot redan i den första priskommittén och kom att vara med i kommittén i 26 år, varav de 15 sista som ordförande. Prisets tillkomst har gjort världsledande forskare både mer benägna att gästforsa vid svenska institutioner under kortare eller längre tid och att låta svenska doktorander och yngre forskare tillbringa tid vid deras egna institutioner. Som chef för Institutet för internationell ekonomi kom Assar att utnyttja detta på ett mycket skickligt sätt.

Trots att nationalekonomiämnet under Assars karriär blev allt mer metodtungt och matematiskt krävande höll han behärdligt fast vid att metoderna ska ses som verktyg för att söka svaren på frågor av hög samhällsrelevans. I memoarerna (s 386) blir han mer specifik: "nationalekonomisk forskning [handlar] om att klarlägga viktiga samhällsekonomiska mekanismer". Han fortsätter (s 399): "På grund av begränsningar i varje enskild metod i samhällsvetenskaplig forskning står, enligt min mening, mycket att vinna på att växla mellan verbal analys och formaliserad – matematisk eller statistisk – analys." Han är också noga med att betona vikten av att vägledas av sitt sunda förnuft, men detta är inte statiskt utan det är "viktigt att kunna tänka om, att revidera och förfinas sitt sunda förnuft". Med andra ord: Man ska alltid vara öppen för nya tankar och resultat, alltid vara beredd att lära nytt. Här levde Assar som han lärde; långt upp i 60-årsåldern kunde förvånade doktorander erfaras att Assar var en av deltagarna på en doktorandkurs på ett område där han tyckte han behövde lära sig mer.

Under hela sin karriär betonade Assar behovet av "tvåbenta ekonomer" – utöver att forskarna förväntas bidra med högklassig frontforskning så bör de också se till att resultaten förs ut i samhället genom uppsatser i svenska tidskrifter, debattartiklar, mediaframträdanden, deltagande i offentliga utredningar osv. Tillsammans med dåvarande doktoranden Nils Lundgren tog han därför initiativ till grundandet av *Ekonomisk Debatt* i början av 1970-talet. Utöver att en sådan tidskrift behövdes för att föra ut viktiga forskningsresultat och bli en plattform för kvalificerad samhällsdebatt behövdes en populärvetenskaplig tidskrift på svenska för att säkerställa existensen av en samhällsekonomisk terminologi på svenska.

Nils och Assar enades om att Nationalekonomiska Föreningen, där de båda var aktiva, var rätt huvudman för tidskriften och Assar övertalade sparbanksrörelsen att gå in som huvudsponsor. Stödet var omfattande: redaktionellt stöd på deltid, hela redaktionssekreterarfunktionen, en kollektivprenumeration på 800 exemplar av tidskriften samt en arbetsplats för redaktören i Sparbanksföreningens lokaler på Drottninggatan.¹

¹ Se vidare Lundgren (2002) för en utförlig redogörelse av tillkomsten av *Ekonomisk Debatt*. Sparbanksrörelsens starke man vid denna tid var Sven G Svensson. Assar trodde de skulle nappa på erbjudandet att bli huvudsponsor, då Assar med en för honom typisk formulering menade att "Sven G [var] en så pass excentrisk och apart person (detta sagt som beröm), att han kanske skulle säga ja" (Lundgren 2002, s 507).

Nils blev tidskriftens förste redaktör och Assar blev ansvarig utgivare. Redaktörerna har varit många genom åren. De flesta har suttit i två år, rekordet innehas av Niclas Berggren som satt i åtta år. Assar har varit desto mer uthållig: Han förblev tidskriftens ansvarige utgivare ända till halvårsskiftet 2020, dvs i 47,5 år.

Detta uppdrag kunde dock ha tagit slut långt tidigare. Assar sade nämligen upp sitt medlemskap i Nationalekonomiska Föreningen 1978 på grund av Villy Bergströms bidrag i Föreningens hundraårsskrift (Herin och Werin 1977). Enligt Villy Bergström (Bergström 1977, s 155–157) ”är en nationalekonom en person med en doktorsgrad i ’liberalism’. . . . Ofta framträder nationalekonomerna i den politiska debatten [inklusive Lindbeck] . . . som någon slags siare eller orakel. Storslagna prognoser om den politiska utvecklingen framläggs i vetenskaplig drapering”. I ett genmäle i *Ekonomisk Debatt* (Lindbeck 1978, s 79) meddelar Assar att han inte kan se något skäl att fortsätta vara medlem i ”en förening som har till uppgift att verka för saklighet i den samhällsekonomiska debatten” men som i sin jubileumsskrift tar in ett bidrag som sprider ”verklighetsförvanskade generaliseringar om svenska ekonomer som grupp”.

Emellertid hindrade inte detta utträde honom från att vare sig kvarstå som ansvarig utgivare för Föreningens tidskrift eller att med liv och lust bidra med artiklar i tidskriften. I den genomgång som gjordes av vad som publicerats och av vem i de 20 första årgångarna (Wadensjö 1993) var Assar klar etta med totalt 28 ensamförfattade bidrag på sammanlagt 245 sidor i tidskriften. Därefter har han publicerat ytterligare 15 artiklar i *Ekonomisk Debatt*.

Assar var en genuin *scholar*, inte bara en vetenskapsman utan en sann intellektuell med bred och djup bildning på stora områden. Det gav honom en oöverträffad intuition och ett exceptionellt gott omdöme som gjorde att han nästan undantagslöst hamnade rätt i bedömningar av viktiga samhällsproblem. Han hade helt enkelt förmågan – som förefaller allt mer sällsynt – att samtidigt både stödjade sig på och lyfta sig över enskilda smala forskningsresultat, kombinera detta med sina enastående institutionella kunskaper och på så sätt komma fram till en både välargumenterad och träffsäker bedömning.²

Genomslaget i offentligheten underlättades också av hans förmåga att komprimera huvudslutsatsen av sin analys i slagkraftiga *oneliners*. På 1980-talet sade han t ex att skattesystemet stimulerar ”läkare att operera sina segelbåtar snarare än sina patienter, och tandläkare stimuleras att borra brunn vid sommatorpet i stället för att borra tänder” (Lindbeck 2012, s 328). Och om vådan av reglerade hyror: ”I själva verket tycks hyreskontroll i många fall vara den mest effektiva, hittills kända tekniken att förstöra en stad, med undantag för bombning” (Lindbeck 1970, s 34). Och angående

² I memoarerna (s 19) skriver Assar själv om värdet av gott omdöme och vådan av motsatsen, särskilt om det kombineras med ett högt IQ: ”Men liksom när det är fråga om skönhet så känner man igen det när man stöter på det. Och framför allt känner man igen avsaknaden av gott omdöme. Jag tror att gott omdöme framför allt innebär förmåga att se proportionerna av olika fenomen, och att inte fastna i detaljer. . . . Vi har väl alla mött folk med kombinationen högt IQ och dåligt omdöme – *brilliant fools*.”

mediernas tendens att lyfta fram enstaka fall av personer som missgynnas på kort sikt av en viktig reform utan att klargöra de övergripande motiven bakom reformerna: ”När tar journalisterna ställning för den svenska samhällsekonomin och inte för dem som drabbas i det enskilda fallet?” (Lindbeck 2012, s 303).

Kanske bidrog dessa förmågor till den totala avsaknaden av rädsla att framföra sina ståndpunkter i offentligheten oavsett vilka intressen som hotades eller hur kontroversiell frågan var. Han vek aldrig ner sig trots att de smädelser och *ad hominem*-angrepp han fick utstå slår det mesta. Låt mig ge några exempel hämtade från memoarerna. När han kritiserar löntagarfondsförslaget kallas han av en facklig företrädare för ”lusen i arbetarrörelsens fana” (s 260). Tage Danielsson diktar (s 261): ”Professor Assar Lindbeck är vår störste dummerjöns. Han kritiserar Meidner! Han har hjärna som ett höns.” När Lindbeck-kommissionen lägger fram sitt betänkande menar LO-ordföranden Stig Malm att förslagen är så usla på grund av att Assar är ”en byfåne” (s 306) och TCO-ordföranden jämför förslagen med vad diktatorn Pinochet gjorde i Chile och menade att Lindbeck och hans kolleger ägnade sig åt ”pinocheteri” (s 307).

I dagens debattklimat upplever många forskare en rädsla för att bli brännmärkta om de presenterar kontroversiella, om än aldrig så väl underbyggda, inlägg i debatten. Assars karriär som samhällsdebattör kan tjäna som en förebild genom att ingjuta mod i den som har något viktigt att säga. Med tanke på de utomordentligt allvarliga utmaningar som det svenska samhället har att hantera framöver är det viktigare än på mycket länge att oberoende forskare vågar bidra till en faktabaserad och välunderbyggd samhällsdebatt.

Assar arbetade in i det sista. I början på 2020 publicerade han sin trettioförsta artikel på *DN Debatt* efter sin formella pensionering 1995. Endast ett par veckor innan sin bortgång antogs en av hans uppsatser (skriven med Jörgen Weibull) i *European Economic Review* (Lindbeck och Weibull 2020). Två år tidigare publicerades artikeln ”Social Norms in Social Insurance”, skriven tillsammans med Mats Persson, i *Journal of Political Economy* (Lindbeck och Persson 2018). Den av alla Ekonomipristagare som varit äldst när han publicerat originalforskning i någon av de fem topptidskrifterna – Vernon Smith – var 81 år vid publiceringen, Paul Samuelson var 69 år och Kenneth Arrow yngre än så, medan Assar var 88 år sista gången han gjorde det!

Vi kommer att sakna Assars energi och personliga engagemang, hans värme, och hans välformulerade och samhällsrelevanta analyser. Men som förebild och inspirationskälla kommer han att leva kvar hos alla oss som haft förmånen att uppleva honom på nära håll. Assars insatser för svensk nationalekonomi är utan jämförelse. För alla yngre som läser denna text hoppas jag att ni både ser honom som en förebild för ert eget arbete och sänder en tacksamhetens tanke till Assar och hans insatser för att lyfta svensk nationalekonomi till dagens höga nivå.

Magnus Henrekson

Ordförande i Nationalekonomiska Föreningen

REFERENSER

- Bergström, V (1977), "Nationalekonomerna och arbetarrörelsen", i Herin, J och L Werin (red), *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik – Nationalekonomiska Föreningen 100 år*, P A Norstedt & Söners förlag, Stockholm.
- Henrekson, M och H Nielsen (2020), "Topp fem-publiceringar av Sverigebaserade forskare 1989–2019", *Ekonomisk Debatt*, årg 48, nr 3, s 49–61.
- Herin, J och L Werin (red) (1977), *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik – Nationalekonomiska Föreningen 100 år*, P A Norstedt & Söners förlag, Stockholm.
- Lindbeck, A (1970), *Den nya vänsterns politiska ekonomi*, Aldus/Bonnier, Stockholm.
- Lindbeck, A (1978), "Förvanskningar om ekonomerna och arbetarrörelsen", *Ekonomisk Debatt*, årg 6, nr 1, s 34–39.
- Lindbeck, A (2012), *Ekonomi är att välja*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Lindbeck A och M Persson (2018), "Social Norms in Social Insurance", *Journal of Political Economy*, vol 126, s S116–S139.
- Lindbeck, A och J Weibull (2020), "Delegation of Investment Decisions, and Optimal Remuneration of Agents", under utgivning i *European Economic Review*.
- Lundgren, N (2002), "Tidsandan framförde *Ekonomisk Debatt*", *Ekonomisk Debatt*, årg 30, nr 6, s 505–510.
- Wadensjö, E (1993), "Vem skriver vad i *Ekonomisk Debatt*?", i *Ekonomisk Debatt 1973–1992*, Nationalekonomiska Föreningen, Stockholm.